

Giganci Nauki

<https://gigancinauki.pl/gn/biogramy/83281,Kubary-Jan-Stanislaw.html>
30.05.2024, 00:13

Kubary Jan Stanisław

Kubary Jan Stanisław (13 XI 1846, Warszawa – 9 X 1896, Ponape, Oceania), przyrodnik i etnograf, podróżnik. Syn Stanisława, lokaja, i Tekli z domu Schuer vel Isucher; pasierb Tomasza Marcinkiewicza, szewca, pod którego wpływem, podczas nauki w gimnazjum, K. zaangażował się w działania powstańcze 1863 i w konsekwencji zbiegł do Niemiec.

W 1864 wrócił do Warszawy i podjął studia medyczne w Szkole Głównej Warszawskiej, z czym wiązało się uwikłanie we współpracę z policją carską. Nie mógąc tego wytrzymać psychicznie w 1868 ponownie zbiegł na Zachód (Wielka Brytania, Niemcy). Ostatecznie osiadł w Hamburgu, gdzie podpisał z armatorem J.C. Godeffroyem umowę na pracę na wyspach Oceanii i związane z tym gromadzenie okazów etnograficznych i przyrodniczych do muzeum pracodawcy. Na wyspę Samoa przybył we IX 1869 i został wprowadzony w problematykę pracy przez E. Gräffego. Plonem pobytu na tej wyspie było odkrycie nowego gatunku gołębia wodnego *Pareudiastes pacificus*. Wtedy również K. rozpoczął samodzielne badania przyrodnicze i etnograficzne, okazjnie lecząc tubylców. Od IV 1870 pracował na wyspach Mikronezji (Wyspy Marschalla, Karoliny – zwłaszcza na atolu Ebon) i uzyskane spostrzeżenia zamieszczał w artykułach nadsyłanych sukcesywnie do „Journal des Museum Godeffroy” od 1873. Na wyspie Yap zebrał znaczną kolekcję okazów, a wśród nich cztery gatunki ptaków nieznane nauce, a ponadto kolekcje entomologiczne, ichtiologiczne i in. Materiały te opracował i wydrukował pod swoim nazwiskiem E. Gräffe i dołączył do nich mapę sporządzoną przez K. Od II 1871 przez dwa i pół roku K. przebywał na na wyspie Palau, skąd odbywał wycieczki badawcze na sąsiednie wyspy. Łatwość przyswajania języków tubylców sprawiła, iż okres pracy tam okazał się bardzo owocny. K. zbierał okazy ornitologiczne, entomologiczne, ichtiologiczne, malakologiczne i in., ale również skały i minerały, przy

sposobności odkrył złoża fosforytów (później eksploatowane przemysłowo). Tamże odkrył sześć gatunków ptaków nowych dla nauki: *Zosterops ponapensis*, *Volvocivora insperata*, *Myiagra pluto*, *Rhipidura kubari*, *Aplonis pelzelni*, *Phlegoenas kubari*, a ponadto na wyspie Yap – *Monarcha godeffroyi* (nazwy nadane przez autorów opisujących kolekcje).

W V 1873 K. popłynął na wschód Karolin, z pobytami na wyspach Yap, Truk i Nukuoro. Po kilku miesiącach dotarł na wyspę Ponape, gdzie zbadał ruiny wymarłej cywilizacji i wyniki ogłosił w artykułach: *Die Ruinen von Nanmatal auf der Insel Ponape* (1874), *Les ruines de Nanmatal dans l'île de Ponape* (1876).

Niektóre z wysyłanych do Europy okazów uległy zagładzie podczas katastrof morskich. Mimo to wiele holotypów zebranych w latach 1869–74 stanowi do dziś ozdobę różnych muzeów europejskich. Po wygaśnięciu kontraktu K. w latach 1874–75 przebywał w Europie (Hamburg, Warszawa, Lwów – tu na Zjeździe Lekarzy i Przyrodników Polskich). W Hamburgu podpisał kolejny kontrakt na badania w Oceanii (w 1879 firma zbankrutowała) i wrócił na Ponape. Badał sąsiednie wyspy i opracował monografię *Beitrag zur Kenntnis der Nukuoro- oder Monteverde-Inseln* (1890). Po 1879 szukał stabilizacji dla rodziny na własny rachunek (m.in. plantacja palm kokosowych). W 1882 zamierzał w Japonii podjąć pracę w muzeum, bez powodzenia – podobnie jak później w Berlinie i Lejdie. Wrócił więc na Daleki Wschód, gdzie przez pewien czas pracował na plantacjach (m.in. na Nowej Gwinei). Nadal prowadził badania, sprzedając zebrane okazy do różnych muzeów. W sumie poznał wiele wysp Polinezji, Mikronezji i Melanezji, a wyniki obserwacji ogłosił w studiach geograficzno-etnograficznych: *Etnographische Beiträge zur Kenntnis der Karolinischen Inselgruppe und Nachbarschaft* (1885) i *Etnographische Beiträge zur Kenntnis des Karolinen Archipels* (1895) i in.

Na podstawie studiów antropologicznych określił charakter i kierunki migracji ludności w tym obszarze globu.

Stosunkowo dużo publikował w renomowanych czasopismach zachodnioeuropejskich. Nadsyłał artykuły

także do czasopism polskich („Wszechświat”, „Ateneum”, „Wędrowiec”, „Tygodnik Ilustrowany”), m.in. *Obrazki z Wysp Żeglarskich (na Oceanie Wielkim) zebrane w 1870 r.* (1873), *Z podróży po Mikronezji. Notatki zebrane w latach 1870–1880* (1882), *Wyspy Nukuoro. Z podróży po Oceanie Spokojnym* (1882).

W 1892 był na lwowskim Zjeździe Lekarzy i Przyrodników Polskich. Szukał wtedy zawodowej stabilizacji w kraju – bez powodzenia. Z nadszarpniętym zdrowiem wrócił na Ponape, gdzie po kilku latach zmarł.

Na podstawie okazów przyrodniczych nadesłanych do Europy kilkanaście gatunków ma w nazwach nazwisko K. Okazy zachowały się w różnych muzeach, w tym w Muzeum Inst. Zoologii PAN w Warszawie (dawniej nadsyłane do W. Taczanowskiego w Gabinetie Zoologicznym przy UW). Niektóre rękopisy K. znajdują się m.in. w Polskim Tow. Ludoznawczym we Wrocławiu.

K. uczczono pomnikiem na Ponape. Pozostała po nim spuścizna została rozproszona. W Niemczech i Polsce podejmowane są próby jej scalenia i krytycznej edycji.

PSB (W. Armon); SBP (W.J. Stawiński); Słabczyńscy.

Jana Stanisława Kubarego notaty z podróży po Mikronezji. Wyspy ciepłych mórz (oprac. M. Jędrusik i M. Jackowska), Warszawa 1997.

Zbigniew Wójcik